

For at kunne hjælpe unge, der både har et stofbrug og er under Kriminalforsorgen, bør vi lytte til deres egne erfaringer

STOF NR. 37 / EFTERÅR 2020

Ved at lytte til de unges egne erfaringer og perspektiver kan vi få viden om, hvordan vi kan tilbyde dem den bedste hjælp til at komme ud af stofbrug og kriminalitet.

AF VIBEKE ASMUSSEN FRANK OG MARIA DICH HEROLD

Vibeke A. Frank er antropolog og professor ved Center for Rusmiddelforskning

Maria D. Herold er psykolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

I denne artikel anvendes udtrykket 'stofefarne unge'. Dette henviser til, at de unge, som indgår i vores undersøgelse, har erfaring med at bruge et eller flere illegale stoffer. Med dette udtryk lader vi det være op til de unge at definere, om de har et problem med deres stofbrug eller ej. Ligesom vi anerkender, at de unge kan have mange og forskelligartede grunde til at bruge stoffer.

Flere forskningsundersøgelser om unge, rusmidler og kriminalitet har gennem tiden fokuseret på enten de unges stofbrug eller på ungdomskriminalitet. Langt færre studier undersøger, hvordan de unges stofbrug og kriminalitet hænger sammen, og endnu færre tager udgangspunkt i de unges egne perspektiver på, hvilke erfaringer de unge selv har, og hvilke tiltag der bedst hjælper dem ud af stofbrug og/eller kriminalitet. Det ville Center for Rusmiddelforskning gerne lave om på med et forskningsprojekt, hvor vi har foretaget 34 kvalitative interviews med unge mellem 18 og 25 år, som både er i kontakt med kriminalforsorgen og indskrevet i en såkaldt stofreducerende indsats, som fx stofbehandling. Vi fokuserer i denne artikel især på deres erfaringer med og perspektiver på den hjælp, de har fået fra 'systemet' gennem livet, inklusive hjælp til at reducere deres stofbrug (1).

Hvad kendetegner disse unge?

De unge, som var med i vores forskningsprojekt, havde erfaringer med stoffer, primært cannabis og kokain, men ofte også med andre typer af rusmidler. De unge hørte ikke nødvendigvis under Kriminalforsorgen pga. domme for narkotikakriminalitet, fx besiddelse eller salg af illegale rusmidler, men langt oftere forseelser som tyveri, indbrud, overfald eller slagsmål. Ud over udfordringer med stofbrug og kriminalitet havde mange af de unge også fx psykiske problemer, familiemæssige udfordringer, var arbejdsløse, havde afbrudt uddannelse eller havde ikke noget sted at bo. De unge, vi interviewede til projektet, lever altså med mange samtidige udfordringer.

De fleste unge, vi interviewede, var ofte ganske tidligt i deres liv (11-13-årsalderen) kommet i kontakt med sociale eller andre myndigheder. De havde derfor også en del erfaringer med at være indskrevet i forskellige sociale indsatser og tilbud. Da vi interviewede de unge, var de alle i kontakt med flere forskellige indsatser på én gang, som hver for sig havde til formål at afhjælpe dele af de mangefacetterede problemer, som var i

den unges liv. De unge var indskrevet i en indsats, der fokuserede på at reducere stofbrug, fx stofbehandling, men kunne derudover også være tilknyttet for eksempel det psykiatriske system eller et jobcenter. Ca. halvdelen af de unge sad i fængsel eller arresthus i den periode, vi interviewede dem, og resten var tilknyttet Kriminalforsorgen i Frihed (som fører tilsyn med bl.a. betinget dømte og prøveløsladte i samfundstjeneste), havde fodlænke eller var blevet dømt til samfundstjeneste.

I interviewene med de unge var vi særligt interesserede i at spørge ind til deres stofbrug og kriminalitet i et livsbaneperspektiv, så vi dermed kunne få viden om, bl.a. hvornår de startede med at tage stoffer eller begå kriminalitet, sammen med hvem, hvilke stoffer/former for kriminalitet, samt hvilken hjælp og støtte de gennem deres liv havde fået fra 'systemet', især (men ikke kun) i forhold til at reducere stofbrug og kriminalitet. Det viste sig, at de unge ofte ikke fortalte lineært og kronologisk, når de beskrev deres barndom, ungdom og tidlige voksenliv. Derimod var deres fortællinger ofte 'kalejdoskopske' frem for lineære, dvs. en sammenblanding af indtryk og oplevelser, og de unge virkede i mange tilfælde usikre på eller forvirrede over, hvad de egentlig havde deltaget i af tilbud, ligesom de kunne have vanskeligt ved at skelne konkrete hjælpetilbud fra hinanden. **De lagde derimod mere vægt på de personlige relationer, de havde haft til fx pædagoger, behandlere eller andre, som havde været særligt betydningsfulde for dem.**

I det følgende har vi tildelt de unge et pseudonym og anonymiseret citaterne.

De unge oplever, at det er svært for dem at 'navigere' i systemet

En væsentlig tematik, som trådte frem i de unges fortællinger, var usikkerhed og forvirring omkring, hvilke indsatser de egentlig havde deltaget i, og hvad formålet med indsatserne var. Denne usikkerhed kom især frem ved, at de unge havde

svært ved specifikt at nævne, hvilke former for hjælp de havde fået, og hvilke tilbud de havde deltaget i. I stedet fortalte de om, hvordan de havde fået hjælp af 'min socialarbejder' eller 'min kontaktperson', eller de refererede mere generelt til, at de havde fået hjælp af 'myndighederne' eller af 'systemet'. Dette gjaldt især for de yngste af de interviewede. For eksempel siger Peter:

"Det er først nu, at det er mere klart for mig, hvorfor jeg har en kontaktperson, og hvad han kan gøre for mig. Da jeg var yngre, forstod jeg ikke hvorfor. Det var bare én, som tog mig med i biffen en gang imellem".

De unges fortællinger viser også, at det kan være uklart for dem, hvor de skal gå hen, hvis de selv ønsker at opsøge hjælp og støtte. Især det sidste blev frustrerende, hvis det var den unges eget ansvar selv at opsøge hjælpen og skabe kontakt til en instans eller et tilbud, som kunne give hjælp eller støtte. Derfor blev overgangen til voksentilbud, når de fyldte 18 år, ofte beskrevet af de unge som en udfordring og frustrerende, og også overgangen fra fængsel eller arresthus til frihed, efter endt afsoning, opleves som udfordrende. **Således fremhæver de unge især overgange fra et system til et andet, som fx fra indsat til at skulle ind i de kommunale hjælpesystemer efter løsladelse, som frustrerende.** For eksempel siger Amin:

"Når du løslades [fra fængsel], smides du direkte ud i samfundet igen. Der er ingen til at støtte dig. Men nogen af os har brug for hjælp og støtte".

Netop det at skulle møde op selv og selv tage ansvar for fx at forblive i stofbehandling, hvis man var startet på det under afsoning, kunne være svært, fortæller Mads:

"Det er virkelig irriterende at møde op et sted. Få at vide, de ikke kan hjælpe, og så blive henvist til et andet sted. Til slut så giver du op, man føler sig som en idiot".

Eller som Sebastian siger:

"Jeg mødte op i en behandlingsinstitution, men det viste sig at være i den forkerte kommune eller noget, og derfor kunne de ikke hjælpe mig. Så gav jeg altså op".

Generelt viste de unges fortællinger, at de brugte meget energi på at 'navigere' i systemet, søge

hjælp og møde op det rigtige sted på det rigtige tidspunkt. Når det ikke lykkedes, var det let for dem at give op. 'Systemet' opleves således af de unge som et utilgængeligt territorie, som de har meget svært ved at begå sig i, og som ikke hænger sammen.

Relationen mellem de unge og de professionelle i 'systemet' er afgørende

Den anden væsentlige tematik, der kom op i vores interviews med de unge, var deres erfaringer med de professionelle, dvs. de fagpersoner, de har mødt i systemet. Det kan eksempelvis være i de tilbud om hjælp, de har fået ved sociale instanser eller andre tilbud. De unge har, som nævnt tidligere, været indskrevet i mange forskellige hjælpesystemer og har erfaringer med forskellige former for professionelle, eksempelvis socialarbejdere, stofbehandlere eller psykologer, og hvad de unge selv kalder for 'mentor' eller 'kontaktperson'. De unge fortalte både om, hvad de havde oplevet som konstruktive og samarbejdende relationer, men også hvad der kunne frustrere dem. Noget, som rigtig mange fremhævede, var de professionelle attitude og tilgang til de unge. Fx siger Hassan:

"Han [den professionelle] startede ud med at sige, at glasset er fuldt af tillid. 'Jeg stoler på dig 100 %, men hver gang du fucker op, så forsvinder der lidt'. Men andre, de siger: 'Her er et tomt glas, og så skal du vise, at jeg kan have tillid til dig'. Men han startede med at stole på mig. Han stoler på mig, så hvorfor skulle jeg ikke prøve?"

I de unges fortællinger blev netop tillid fremhævet som noget, de værdsatte. At blive mødt med mistro fra start kunne virke som en rød klud på flere af de unge og en medvirkende faktor til, at de enten ikke samarbejdede konstruktivt med en hjælpeindsats, eller at de ikke ville fortsætte i en hjælpeindsats, som fx stofbehandling. Ud over tillid blev en ikke-dømmende tilgang fremhævet som en væsentlig kvalitet, som Abdul siger:

"Hun [den professionelle] ser mig ikke som en dårlig person eller noget. Hun er virkelig flink. Vi taler om mit stofbrug, men også om livet generelt. Og som jeg ser det: Hvis du giver mig respekt, så giver jeg også dig respekt."

De unge satte stor pris på, når de professionelle lyttede til dem, var åbne overfor at høre om deres liv mere generelt, viste forståelse over for den

Foto: Priscilla Du Preez, Unsplash

unges hverdag – også en hverdag med stofbrug og kriminalitet – og når de tilgik de unge på en ikke-dømmende måde. De unge oplevede dog også det modsatte, og at de professionelle var mere optagede af at overholde regler end at hjælpe. Fx siger Sebastian:

”De havde en formodning om, at jeg røg cannabis, og de konfronterede mig også med, at det var ulovligt at gøre her [hjælpeindsats]. De havde en nultolerancepolitik. Men de spurgte ikke, hvorfor jeg røg cannabis, eller om jeg havde brug for hjælp [til at holde op].”

Mange af de unge var dog ofte også usikre på, hvilke regler der gjaldt, og hvad de måtte eller ikke måtte. Især fordi de har erfaring med mange forskellige hjælpeindsatser, men også, fordi at de er indskrevet i flere hjælpeindsatser på én gang, som ofte har forskellige regler. Fx har mange stofreducerende indsats ikke en regel om afholdenhed fra illegale stoffer, men en mere skadesreducerende tilgang, hvor al reduktion af stofbrug bliver et skridt på vejen. Kriminalforsorgen, inklusive Kriminalforsorgen i Frihed, har derimod en nultolerancepolitik over for stofbrug. De unge, vi har interviewet, var således ofte klemte mellem flere forskellige regelsæt, som de skal kunne navigere i, hvilket ofte ikke var nemt for dem (1, 3).

Hvad kan vi lære af de unge?

Vi har her vist, hvordan de unge, vi interviewede, havde svært ved at navigere i 'systemet' og dermed også at se sig selv som en del af en indsats. I forhold til det sidste blev en god relation til de professionelle fremhævet som noget, der kunne være med til at give de unge mod på at deltage og se sig selv i en indsats. De unges perspektiver bibringer således vigtige indsigter i, hvordan det er at indgå i sociale og/eller rusmiddelreducerende indsats, og hvad der fra de unges perspektiv skal til, for at indsats 'virker'.

For det første så er det en vigtig indsigt, at de interviewede unge har svært ved at forstå, hvad der kræves af dem for at få hjælp, og hvordan de skal begå sig i de velfærdssystemer, som tilbydes dem. Selvom den danske lovgivning siger, at borgere skal tilbydes en 'helhedsorienteret indsats', ofte baseret på 'tværsektorielt samarbejde', så er dette ofte ikke noget, som de unge, vi har interviewet, har gode erfaringer med. Der tilbydes ikke en særlig type indsats til denne gruppe af unge, der er stofbrugende og i kontakt med Kriminalforsorgen, samtidig med at

de også har andre udfordringer. Derfor oplevede de unge, vi interviewede, også at have kontakt med flere forskellige tilbud eller hjælpeindsatser på én gang. Eftersom én indsats ikke kan (og måske heller ikke skal kunne) rumme disse unge, bliver tværsektorielt samarbejde en væsentlig del af indsatserne omkring disse unge for netop at skabe kontinuitet og sammenhæng. Men lige netop i forhold til denne gruppe af unge har de professionelle svært ved at få en helhedsorienteret indsats til at fungere, primært fordi systemet er skruet sammen på en måde, så det ikke er nemt for de professionelle at samarbejde på tværs af sektorer (1, 2).

For det andet så viser de unges perspektiver også, at de faktisk gerne vil – og at de bruger meget energi på – at opsøge hjælpeindsatser. De oplever dog ofte at gøre det 'forkert' eller helt konkret at gå 'forkert', hvilket gør, at de giver op. Nogen vil måske påstå, at de unge giver for let op. **Men vi vil snarere fremhæve, at der er for lidt fleksibilitet i systemerne. Kommer et ungt menneske og beder om hjælp, men er gået forkert, burde systemerne være gearede til at kunne håndtere dette og hjælpe den unge videre. Ikke blot med en ny adresse, men med konkret hjælp fra en professionel til at komme videre.** Det handler således ikke (udelukkende) om, at de unge skal gøres til 'aktive borgere', der ved, hvad de skal, og som kender 'systemet', men snarere om, at systemet skal være fleksibelt og omstillingsparat i forhold til at modtage og håndtere menneskers forskellige behov. Hvad der 'virker', handler således ikke kun om, hvilke metoder der bruges (fx evidensbaserede metoder i stofbehandling), men i høj grad også om, hvordan systemerne er skruet sammen, hvor let det er at få hjælp, og hvor fleksibelt det er muligt at være over for mennesker, der ikke nødvendigvis kender systemet, eller som er indskrevet i flere hjælpeindsatser på én gang som netop de unge, vi har interviewet.

De unges egne perspektiver på og erfaringer med velfærdsindsatser som for eksempel stofreducerende indsats bør således være med til at informere politiske beslutninger og udvikle nye eller allerede eksisterende indsats (3).

Referencer:

(1) Frank, V.A., B. Thom & M.D. Herold (2020). 'Some of us need to be taken care of': young adults' perspectives on support and help in drug reducing interventions in coercive contexts in Denmark and the UK. *Drugs: Education, Prevention and Policy*. Open access: <https://doi.org/10.1080/09687637.2020.1771285>

(2) Frank, V.A., C. Rand & M.D. Herold (2020). En helhedsorienteret indsats - hvordan gør man det? *STOF - Viden om rusmidler og samfund*, Nr. 35, s. 8-11.

(3) Rand, C., M.D., Herold & V.A. Frank (2019). Unge indsattes erfaringer med stofreducerende indsatser. *STOF - Viden om rusmidler og samfund*, Nr. 34, s. 8-13.

Læs mere:

- Herold, M. D., Rand, C., & Frank, V. A. (2019). Enactments of a holistic approach in two Danish welfare institutions accommodating young adults with offending behavior and drug use experiences. *Drugs and Alcohol Today*, 19(3), 208–219. <https://doi.org/10.1108/DAT-12-2018-0071>

- Olesen, A., & Storgaard, A. (2017). Released from prison in Denmark: Experiences vs. ambitions. I R. Armstrong, & I. Durnescu (red.), *Parole and beyond: International experiences of life after prison* (s. 49–76). Palgrave Macmillan.